

Landmålingens fejlteori

Lektion 4

Vægtet gennemsnit

Fordeling af slutfejl

Rasmus Waagepetersen - rw@math.aau.dk

Institut for Matematiske Fag
Aalborg Universitet

1/36

Dobbeltmålinger: X_{i1} og X_{i2} uafhængige middelværdi μ_i og varians σ^2 .

Da har differens $Y_i = X_{i1} - X_{i2}$ kendt middelværdi nul og varians $\sigma_Y^2 = 2\sigma^2$.

σ_Y^2 kan da estimeres ved

$$\hat{S}_Y^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n Y_i^2$$

og σ^2 estimeres ved

$$\hat{S}_Y^2 / 2$$

1

3/36

Estimation af varians/spredning

Antag X_1, \dots, X_n stokastiske variable med fælles middelværdi μ og varians σ^2 .

Hvis μ er *kendt* estimeres σ^2 ved

$$\hat{S}^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (X_i - \mu)^2$$

Hvis μ er *ukendt* estimeres σ^2 ved

$$S^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$$

NB: begge estimater er centrale (middelværdirette) men \hat{S}^2 har mindst varians (mest præcist).

2/36

Linearisering

Antag X har middelværdi 10 og spredning 0.1.

Lad $Y = \log(X)$ (naturlig logaritme).

Linearisering af $\log(\cdot)$:

$$\log(x) \approx \log(10) + \frac{1}{10}(x - 10) = \frac{1}{10}x + \log(10) - 1$$

Dermed

$$\mathbb{E}Y \approx \log(10) = 2.306 \quad \text{Var}Y \approx \left(\frac{1}{10}\right)^2 0.1^2 = 0.0001$$

4/36

Fortolkning af afledet

Hvis $Y = h(X)$ måler $h'(\mu)$ hvor sensitiv Y er overfor ændringer i X omkring μ (hvor meget giver en ændring i X anledning til at Y ændres).

Derfor giver det god mening at

$$\text{Var}Y \approx (h'(\mu))^2 \text{Var}X$$

5/36

Vægte

Antag X_1, \dots, X_n er uafhængige stokastiske variable med ens middelværdi μ men forskellige varianser $\sigma_1^2, \dots, \sigma_n^2$.

F.eks. målinger med instrumenter af variende kvalitet eller nogle X_i kunne repræsentere gennemsnit af gentagne målinger.

Hvert X_i tildeles en vægt $p_i > 0$ som afspejler målingens kvalitet (stort p_i svarer til god måling).

Vi estimerer da μ ved det vægtede gennemsnit

Definition: Vægtet gennemsnit

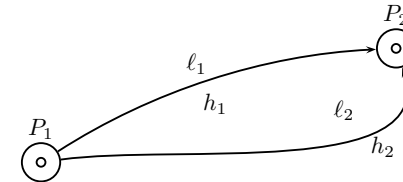
For observationer X_1, \dots, X_n med vægte $p_1 > 0, \dots, p_n > 0$ er det **vægtede gennemsnit**

$$\bar{X}^* = \frac{p_1}{\sum_{i=1}^n p_i} X_1 + \dots + \frac{p_n}{\sum_{i=1}^n p_i} X_n = \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i} (p_1 X_1 + \dots + p_n X_n).$$

7/36

Vægte — motiverende eksempel

- Højdeforskellen mellem punkterne P_1 og P_2 er opmålt ved et geometrisk nivellement over to forskellige strækninger $\ell_1 > \ell_2$.

- De to estimater h_1 og h_2 er realisationer af stokastiske variable H_1 og H_2 med varianser $\ell_1 \sigma_k^2$ og $\ell_2 \sigma_k^2$.
- Kan vi kombinere de to estimater h_1 og h_2 for at opnå et bedre estimat under hensyntagen til, at der er større usikkerhed for H_2 end for H_1 ?
- En mulighed: $h = (h_1 + h_2)/2$ - men det kan gøres bedre !

6/36

“resulterende” vægte

$$w_i = \frac{p_i}{\sum_{l=1}^n p_l}$$

summer sammen til en:

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1$$

2

8/36

Centralitet af vægtet gennemsnit

Det vægtede gennemsnit

$$\bar{X}^* = \frac{p_1}{\sum_{i=1}^n p_i} X_1 + \dots + \frac{p_n}{\sum_{i=1}^n p_i} X_n = \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i} (p_1 X_1 + \dots + p_n X_n)$$

er et centralt estimat af μ , dvs.

$$\mathbb{E}(\bar{X}^*) = \mu$$

for et hvilket som helst valg af vægte $p_1 > 0, \dots, p_n > 0$.

9/36

Vægtrelationen

Antag vægtrelationen er opfyldt:

$$p_1 \sigma_1^2 = p_2 \sigma_2^2 = \dots = p_n \sigma_n^2.$$

Lad σ_0^2 betegne den fælles værdi af $p_i \sigma_i^2$ (svarer til varians for observation med vægt $p_0 = 1$).

Da ser vi

$$p_i = \frac{\sigma_0^2}{\sigma_i^2}$$

Dvs. vi skal simpelthen vælge vægtene så de er omvendt proportionale med varianserne !

11/36

Optimale vægte

Der er uendelig mange mulige valg af vægte. Hvad er det bedste valg ?

Bedst betyder variansen $\text{Var} \bar{X}^*$ mindst mulig !

Sætning: Optimale vægte

Variansen $\text{Var} \bar{X}^*$ er minimal hvis vægtrelationen

$$p_1 \sigma_1^2 = p_2 \sigma_2^2 = \dots = p_n \sigma_n^2.$$

er opfyldt.

10/36

Vægtrelationen: Eksempel

Antag variansen på første måling er dobbelt så stor som på den anden ($\sigma_1^2 = 2\sigma_2^2$).

Et valg af vægte, der opfylder vægtrelationen, er $p_1 = 1$ og $p_2 = 2$ ($\sigma_0^2 = 2\sigma_2^2$), idet

$$p_1 \sigma_1^2 = p_2 \sigma_2^2 \\ \Leftrightarrow 1 \cdot 2\sigma_2^2 = 2\sigma_2^2$$

Der er uendelig mange lige gode valg af vægte!!

Et andet valg er $p_1 = \frac{1}{2}$ og $p_2 = 1$ ($\sigma_0^2 = \sigma_2^2$).

Bemærk: I eksemplet er vægten på den bedste måling dobbelt så stor som vægten på den dårlige måling.

Begge valg af vægte giver samme \bar{X}^* :

$$p_1 / (p_1 + p_2) = 1 / (1 + 2) = (1/2) / (1/2 + 1) = 1/3$$

3

12/36

Alle vægte der opfylder vægtrelationen giver samme resulterende vægte og dermed samme \bar{X}^* .

$$p_i = \frac{\sigma_0^2}{\sigma_i^2}$$

Dermed

$$w_i = \frac{p_i}{\sum_{l=1}^n p_l} = \frac{\frac{\sigma_0^2}{\sigma_i^2}}{\sum_{l=1}^n \frac{\sigma_0^2}{\sigma_l^2}} = \frac{\frac{1}{\sigma_i^2}}{\sum_{l=1}^n \frac{1}{\sigma_l^2}} = \frac{1}{\sum_{l=1}^n \frac{\sigma_l^2}{\sigma_i^2}}$$

Dvs. i sidste ende afhænger \bar{X}^* ikke af σ_0^2 .

Med et andet sæt vægte $\tilde{p}_i = \tilde{\sigma}_0^2 / \sigma_i^2$ fås nøjagtig samme w_i !

Eksempel

X_1, X_2 og X_3 har fælles middelværdi μ og varianser hhv. 3, 4, 1.

Et optimalt sæt af vægte er $p_1 = 1/3, p_2 = 1/4$ og $p_3 = 1$.

Antag $x_1 = 5, x_2 = 5.7$ og $x_3 = 4.9$ er observeret. Da er

$$\bar{x}^* = 5.047$$

Endvidere er

$$\text{Var} \bar{X}^* = \frac{1}{\frac{1}{3} + \frac{1}{4} + 1} = 0.63$$

4

Variansen for det vægtede gennemsnit

Sætning: Variansen af vægtet gennemsnit

Antag vægtrelationen er opfyldt, dvs.

$$p_1 \sigma_1^2 = \dots = p_n \sigma_n^2 = \sigma_0^2.$$

Da gælder

$$\text{Var}(\bar{X}^*) = \frac{\sigma_0^2}{\sum_{i=1}^n p_i}.$$

Estimat af σ_0^2

Estimat af σ_0^2

Som estimat af σ_0^2 anvendes S_0^2 :

$$\begin{aligned} S_0^2 &= \frac{\sum_{i=1}^n p_i (X_i - \bar{X}^*)^2}{n-1} \\ &= \frac{\sum_{i=1}^n p_i X_i^2 - (\bar{X}^*)^2 \sum_{i=1}^n p_i}{n-1}. \end{aligned}$$

Der gælder, at S_0^2 er et centralt estimat for σ_0^2 : $\mathbb{E}S_0^2 = \sigma_0^2$.

Estimat af $\text{Var}(\bar{X}^*)$

- Vi har, at s_0^2 er et centralt estimat for σ_0^2 .
- Variansen for det vægtede gennemsnit er

$$\text{Var}(\bar{X}^*) = \frac{\sigma_0^2}{\sum_{i=1}^n p_i}$$

- Et centralt estimat for variansen af det vægtede gennemsnit er derfor

$$\frac{s_0^2}{\sum_{i=1}^n p_i}$$

17/36

Eksempel: Geometrisk nivellement — valg af vægte

Vægtrelationen er opfyldt når

$$\sigma_0^2 = p_1 \sigma_1^2 = \dots = p_n \sigma_n^2$$

Indsættes udtrykket for $\sigma_i^2 = \ell_i \sigma_k^2$ har vi:

$$\sigma_0^2 = p_1 \sigma_k^2 \ell_1 = \dots = p_n \sigma_k^2 \ell_n$$

Heraf fremgår det at hvis $p_i = \ell_i^{-1}$ er ligheden opfyldt:

$$\begin{aligned} \sigma_0^2 &= \ell_1^{-1} \sigma_k^2 \ell_1 = \dots = \ell_n^{-1} \sigma_k^2 \ell_n \\ &= \sigma_k^2 = \dots = \sigma_k^2. \end{aligned}$$

Dvs. vægte kan vælges til $p_i = (\ell_i)^{-1}$ (reciprokke længde).

Bemærk: her svarer σ_0^2 til kilometervariansen σ_k^2 .

Hvis σ_k^2 er ukendt kan den estimeres vha. S_0^2 !

19/36

Eksempel: Geometrisk nivellement

En højdeforskel er nivelleret over n strækninger med *samme* kilometerspredning σ_k . Variansen over en længde ℓ er fra tidligere givet ved $\sigma_k^2 \ell$.

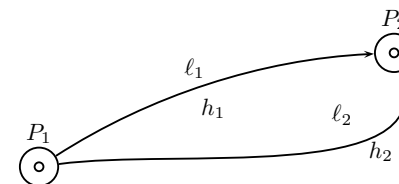
Højdeforskel h	Længde ℓ	Varians på h over ℓ
h_1	ℓ_1	$\sigma_1^2 = \sigma_k^2 \ell_1$
h_2	ℓ_2	$\sigma_2^2 = \sigma_k^2 \ell_2$
\vdots	\vdots	\vdots
h_n	ℓ_n	$\sigma_n^2 = \sigma_k^2 \ell_n$

Forskellige varianser pga. forskellige strækninger ($\ell_i \neq \ell_j$).

18/36

Eksempel

- Højdeforskellen mellem punkterne P_1 og P_2 er opmålt ved et geometrisk nivellement over to forskellige strækninger.

Data:

- $h_1 = 347\text{mm}$, $\ell_1 = 671\text{m}$
- $h_2 = 356\text{mm}$, $\ell_2 = 853\text{m}$

Estimat af højdeforskel (vægtet gennemsnit):

$$\bar{x}^* = \frac{1/671}{1/671 + 1/853} 347 + \frac{1/853}{1/671 + 1/853} 356 \approx 350,96\text{mm}$$

5

20/36

Antag yderligere at kilometerspredning $\sigma_k = 3\text{mm}/\sqrt{\text{km}}$.

Varians på estimatet:

$$\text{Var}\bar{X}^* = \frac{3^2/1000}{1/671 + 1/853} = 3.3801$$

Til sammenligning er varianserne for X_1 og X_2 henholdsvis 6.039 og 7.677.

NB: vi omregner kilometervarians $3^2 \text{ mm}^2/\text{km}$ til "metervarians" $3^2/1000 \text{ mm}^2/\text{m}$ da længderne er angivet i m .

21/36

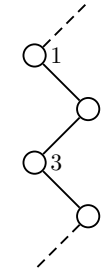
Eksempel - polygonvinkler

Vi måler vinklerne i punkterne 1-4.

Alle vinkler er målt med samme varians σ_v^2 .

Lad $\sigma_{m,i}^2$ være variansen af middelsatsen i punkt i .

Punkt	Antal satser	$\sigma_{m,i}^2$
1	2	$\sigma_{m,1}^2 = \frac{\sigma_v^2}{2}$
2	3	$\sigma_{m,2}^2 = \frac{\sigma_v^2}{3}$
3	4	$\sigma_{m,3}^2 = \frac{\sigma_v^2}{4}$
4	6	$\sigma_{m,4}^2 = \frac{\sigma_v^2}{6}$

22/36

Eksempel - fortsat

Ifølge vægtrelationen skal $p_i \sigma_{m,i}^2$ være ens for alle i ,

$$p_1 \sigma_{m,1}^2 = p_2 \sigma_{m,2}^2 = p_3 \sigma_{m,3}^2 = p_4 \sigma_{m,4}^2.$$

Jf. udtrykkene fra forrige slide

$$p_1 \frac{\sigma_v^2}{2} = p_2 \frac{\sigma_v^2}{3} = p_3 \frac{\sigma_v^2}{4} = p_4 \frac{\sigma_v^2}{6}.$$

Således kan vægtene vælges lig antal satser for hvert punkt:

$$p_1 = 2 \quad p_2 = 3 \quad p_3 = 4 \quad p_4 = 6$$

Med disse vægte gælder $\sigma_0^2 = \sigma_v^2$.

Igen kan σ_v^2 om fornødent estimeres vha. S_0^2 .

6

23/36

Fordeling af slutfej

Betragt en situation, hvor vi ved, at summen af vores observationer skal være lig en kendt værdi x_0 . Dette kunne eksempelvis være:

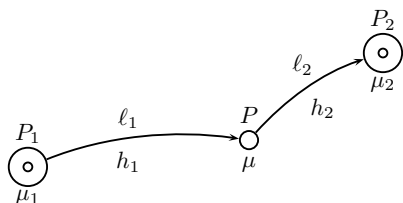
- $x_0 = 200$ gon, hvor vores målinger er vinkler i en trekant.
- $x_0 = 0$ mm, hvor vi nivellerer i et lukket net, dvs. slut- og startpunkt er det samme.
- ...

Slutfejlen er afvigelsen mellem x_0 og den faktiske sum af observationer.

24/36

Nivellement — bestemmelse af kote

Vi ønsker at beregne koten μ til punktet P med højdeforskelle h_1 til P_1 og h_2 til P_2 . Længderne fra P til de to punkter P_1 og P_2 er henholdsvis ℓ_1 og ℓ_2 .

Punkterne P_1 og P_2 har kendte koter, hhv. μ_1 og μ_2 .

To bud på koten i P : $\mu_1 + h_1$ og $\mu_2 - h_2$.

25/36

Estimat af μ

Til at estimere μ anvendes det vægtede gennemsnit \bar{x}^* idet varianserne på højdemålingerne ikke nødvendigvis er ens,

$$\bar{x}^* = \frac{p_1}{p_1 + p_2}(\mu_1 + h_1) + \frac{p_2}{p_1 + p_2}(\mu_2 - h_2),$$

hvor vægtene p_1 og p_2 opfylder vægtrelationen $p_1 \ell_1 \sigma_k^2 = p_2 \ell_2 \sigma_k^2$.

Dvs. de reciprokke længder kan anvendes som vægte,

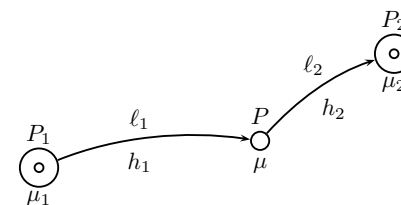
$$p_1 = \ell_1^{-1} \quad \text{og} \quad p_2 = \ell_2^{-1}.$$

Estimatet for μ er altså givet ved:

$$\bar{x}^* = \frac{\ell_1^{-1}}{\ell_1^{-1} + \ell_2^{-1}}(\mu_1 + h_1) + \frac{\ell_2^{-1}}{\ell_1^{-1} + \ell_2^{-1}}(\mu_2 - h_2).$$

27/36

Model

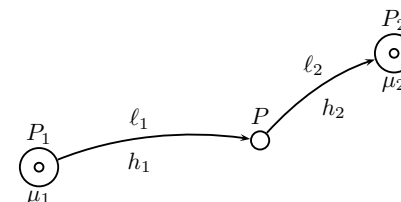
$X_1 = \mu_1 + H_1$ og $X_2 = \mu_2 - H_2$ er uafhængige stokastiske variable med $\mathbb{E}(X_1) = \mathbb{E}(X_2) = \mu$ hvor H_1 og H_2 er de stokastiske variable svarende til h_1 og h_2 .

Fra før har vi, at $\text{Var}(X_1) = \ell_1 \sigma_k^2$ og $\text{Var}(X_2) = \ell_2 \sigma_k^2$.

26/36

Eksempel

- Højdeforskellen mellem punkterne P_1 og P_2 er opmålt ved et geometrisk nivellement over to forskellige strækninger.

Data:

- $\mu_1 = 7431\text{mm}$, $h_1 = 247\text{mm}$, $\ell_1 = 671\text{m}$
- $\mu_2 = 7828\text{mm}$, $h_2 = 156\text{mm}$, $\ell_2 = 853\text{m}$

Estimat af koten i punktet P :

$$\bar{x}^* = \frac{1/671}{1/671 + 1/853}(7431 + 247) + \frac{1/853}{1/671 + 1/853}(7828 - 156) \approx 7675,36\text{mm}$$

7

28/36

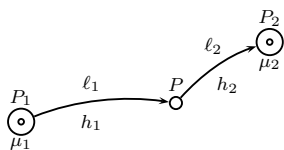
Estimat af μ - en omskrivning

Vi kan omskrive udtrykket for \bar{x}^* således:

$$\begin{aligned}\bar{x}^* &= \frac{\ell_1^{-1}}{\ell_1^{-1} + \ell_2^{-1}}(\mu_1 + h_1) + \frac{\ell_2^{-1}}{\ell_1^{-1} + \ell_2^{-1}}(\mu_2 - h_2) \\ &= \frac{\frac{1}{\ell_1}}{\frac{1}{\ell_1} + \frac{1}{\ell_2}} \frac{\ell_1 \ell_2}{\ell_1 \ell_2} (\mu_1 + h_1) + \frac{\frac{1}{\ell_2}}{\frac{1}{\ell_1} + \frac{1}{\ell_2}} \frac{\ell_1 \ell_2}{\ell_1 \ell_2} (\mu_2 - h_2) \\ &= \frac{\ell_2}{\ell_1 + \ell_2} (\mu_1 + h_1) + \frac{\ell_1}{\ell_1 + \ell_2} (\mu_2 - h_2)\end{aligned}$$

29/36

Eksempel — fortsat

Data:

- $\mu_1 = 7431\text{mm}$, $h_1 = 247\text{mm}$, $\ell_1 = 671\text{m}$
- $\mu_2 = 7828\text{mm}$, $h_2 = 156\text{mm}$, $\ell_2 = 853\text{m}$

Slutfejl:

- $\mu_2 - \mu_1 = 7828 - 7431 = 397$, $h_1 + h_2 = 247 + 156 = 403\text{mm}$
- Slutfejl $r_n = 397 - 403 = -6\text{mm}$

Estimat af koten i punktet P :

$$(\mu_1 + h_1) + \frac{\ell_1}{\ell_2 + \ell_1} r_n = 7431 + 247 + \frac{671}{671 + 853} (-6) = 7431 + 247 - 2,64$$

Højdeforskellen h_1 skal altså nedkorrigeres 2,64mm.

31/36

Slutfejlen r

På grund af målefejl er $h_1 + h_2 \neq \mu_2 - \mu_1$. Derfor indføres **slutfejlen** r

$$r = \mu_2 - \mu_1 - (h_1 + h_2) \Leftrightarrow \mu_2 - h_2 = \mu_1 + h_1 + r.$$

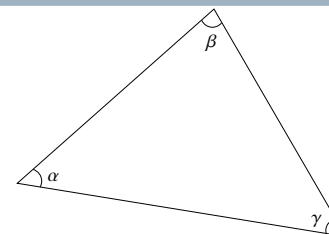
Indsættes dette i udtrykket for \bar{x}^* får vi

$$\begin{aligned}\bar{x}^* &= \frac{\ell_2}{\ell_2 + \ell_1} (\mu_1 + h_1) + \frac{\ell_1}{\ell_2 + \ell_1} (\mu_2 - h_2) \\ &= \frac{\ell_2}{\ell_2 + \ell_1} (\mu_1 + h_1) + \frac{\ell_1}{\ell_2 + \ell_1} (\mu_1 + h_1 + r) \\ &= (\mu_1 + h_1) + \frac{\ell_1}{\ell_2 + \ell_1} r\end{aligned}$$

Slutfejlen på estimatet \bar{x}^* af koten μ skal under de anvendte vægte (reciproke længdemål) fordeles proportionalt med vejlængden.

30/36

Slutfejl af vinkelmålinger i trekant

Betragt trekanten med sande vinkler α , β og γ . Dvs $\alpha + \beta + \gamma = 200$ gon. Lad X_α , X_β og X_γ være stokastiske variable (vinkelmålinger) med

$$\mathbb{E}(X_\alpha) = \alpha \quad \mathbb{E}(X_\beta) = \beta \quad \mathbb{E}(X_\gamma) = \gamma$$

og

$$\text{Var}(X_\alpha) = \text{Var}(X_\beta) = \text{Var}(X_\gamma) = \sigma^2$$

8

32/36

Estimat af α

X_α er en direkte observation af α .

$Y_\alpha = 200 - X_\beta - X_\gamma$ er en indirekte observation af α :

$$\mathbb{E}Y_\alpha = 200 - \mathbb{E}X_\beta - \mathbb{E}X_\gamma = \alpha \quad \text{Var}Y_\alpha = 2\sigma^2$$

Idet variansen for de to observationer X_α og Y_α er forskellige anvendes vægtet gennemsnit med $p_1 = 2$ og $p_2 = 1$ (da variansen på Y_α to gange varians på X_α).

Dvs. α estimeres ved

$$\bar{x}^* = \frac{2}{3}x_\alpha + \frac{1}{3}y_\alpha = \frac{2}{3}x_\alpha + \frac{1}{3}(200 - x_\beta - x_\gamma)$$

33/36

Eksempel

$$x_\alpha = 91 \quad x_\beta = 28 \quad x_\gamma = 87$$

Slutfej:

$$r_v = 200 - 91 - 28 - 87 = -6$$

Estimat af α :

$$x_\alpha + \frac{1}{3}r_v = 91 - 2 = 89$$

Antag spredningen på vinkelmålingerne er $\sigma = 0.1$. Da er variansen på estimatet (med $\sigma_0^2 = 2\sigma^2$)

$$\text{Var}\bar{X}^* = \frac{2\sigma^2}{3} = \frac{2}{3}\sigma^2$$

og spredningen på estimatet er

$$\sqrt{\frac{2}{3}}\sigma = 0.816\sigma$$

35/36

Slutfejlen r_v på vinkelsummen

Som i foregående eksempel er summen af x_α , x_β og x_γ ikke 200 pga. uundgåelige målefejl.

Derfor indføres slutfej r_v

$$r_v = 200 - (x_\alpha + x_\beta + x_\gamma) \Leftrightarrow 200 - x_\beta - x_\gamma = x_\alpha + r_v,$$

som indsættes i udtrykke for \bar{x}^* ,

$$\begin{aligned} \bar{x}^* &= \frac{2}{3}x_\alpha + \frac{1}{3}(200 - x_\beta - x_\gamma) \\ &= \frac{2}{3}x_\alpha + \frac{1}{3}(x_\alpha + r_v) \\ &= x_\alpha + \frac{1}{3}r_v. \end{aligned}$$

Dvs. slutfejlen fordeles ligeligt på alle vinkler når vinklerne er målt med samme varians (NB ikke tilfældet i eksamensopgave B).

34/36